Reading Sanskrit

Subhāṣita Collection

1. उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥

udyamena hi sidhyanti kāryāṇi na manorathaiḥ |
na hi suptasya siṃhasya praviśanti mukhe mṛgāḥ ||

nārāyaṇasya *hitôpadeśe* 0.36 (śloka), p. 131

2. आचार्यात् पादमादत्ते पादं शिष्यः स्वमेधया ।
पादं सब्रह्मचारिभ्यः पादं कालक्रमेण च ॥

ācāryāt pādam ādatte pādaṃ śiṣyaḥ svamedhayā |
pādaṃ sabrahmacāribhyaḥ pādaṃ kālakrameṇa ca ||

haradattamiśrasy*ôjjvalāyām*[1] (śloka), p. 154

3. यथा काष्ठं च काष्ठं च समेयातां महोदधौ ।
समेत्य च व्यपेयातां तद्वद्भूतसमागमः ॥

yathā kāṣṭhaṃ ca kāṣṭhaṃ ca sameyātāṃ mahôdadhau |
sametya ca vyapeyātāṃ tadvad bhūtasamāgamaḥ ||

nārāyaṇasya *hitôpadeśe* 4.75 (śloka), p. 178

4. न हि वैरेण वैराणि शाम्यन्तीह कदाचन ।
क्षान्त्या वैराणि शाम्यन्ति एष धर्मः सनातनः ॥

[1] In the version found in Haradattamiśra's commentary on *sūtra* 1.2.7.29 of Āpastamba's *Dharmasūtra*, *pāda* D reads *pādaḥ kālena pacyate* "[and] a quarter matures with time." The phrasing for *pāda* D given in our textbook, which appears to be unattested in the classical sources available to us, reflects the most popular version of this saying.

na hi vaireṇa vairāṇi śāmyantîha kadācana |
kṣāntyā vairāṇi śāmyanti eṣa dharmaḥ sanātanaḥ ||

udānavarge 14.11 (śloka), p. 197

5. अक्रोधेन जयेत् क्रोधमसाधुं साधुना जयेत् ।
जयेत् कदर्यं दानेन सत्येन त्वनृतं जयेत् ॥

akrodhena jayet krodham asādhuṃ sādhunā jayet |
jayet kadaryaṃ dānena satyena tv anṛtaṃ jayet ||

udānavarge 20.19 (śloka), p. 201

6. गीतैर्ह्रियन्ते हि मृगा वधाय
रूपार्थमग्नौ शलभाः पतन्ति ।
मत्स्यो गिरत्यायसमामिषार्थी
तस्मादनर्थं विषयाः फलन्ति ॥

gītair hriyante hi mṛgā vadhāya
rūpârtham agnau śalabhāḥ patanti |
matsyo giraty āyasam āmiṣârthī
tasmād anarthaṃ viṣayāḥ phalanti ||

aśvaghoṣasya *buddhacarite* 11.35 (indravajrā), p. 217

7. सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसम्पदा ।
स्वचित्तपर्यवदनमेतद्बुद्धस्य शासनम् ॥

sarvapāpasyâkaraṇaṃ kuśalasyôpasampadā |
svacittaparyavadanam etad buddhasya śāsanam ||

udānavarge 28.1[2] (śloka), p. 222

[2] This famous saying survives in a number of Sanskrit and Middle Indo-Aryan versions. In the *Udānavarga*, *pāda* B reads *kuśalasyôpasampadaḥ* (pl. nom. of *upasampad* f.). The reading given here is borrowed from the version found in the *Prātimokṣa Sūtra* of the Lokôttaravādimahāsāṃghika School.

8. भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैर्
नवाम्बुभिर्दूरविलम्बिनो घनाः ।
अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः
स्वभाव एवैष परोपकारिणाम् ॥

bhavanti namrās taravaḥ phalôdgamair
navâmbubhir dūravilambino ghanāḥ |
anuddhatāḥ satpuruṣāḥ samṛddhibhiḥ
svabhāva evâiṣa parôpakāriṇām ||

kālidāsasy*âbhijñānaśākuntale* 5.12 (upendravajrā), p. 237

9. अप्रमादो ह्यमृतपदं प्रमादो मृत्युनः पदम् ।
अप्रमत्ता न म्रियन्ते ये प्रमत्ताः सदा मृताः ॥

apramādo hy amṛtapadaṃ pramādo mṛtyunaḥ padam |
apramattā na mriyante ye pramattāḥ sadā mṛtāḥ ||

udānavarge 4.1 (śloka), p. 241

10. जयो वैरं प्रसवति दुःखं शेते पराजितः ।
उपशान्तः सुखं शेते हित्वा जयपराजयौ ॥

jayo vairaṃ prasavati duḥkhaṃ śete parājitaḥ |
upaśāntaḥ sukhaṃ śete hitvā jayaparājayau ||

avadānaśatake 10.1 (śloka), p. 258

11. इन्द्रियं विजितं येन तेनैव भुवनं जितम् ।
यश्चेन्द्रियैः पराभूतः स सर्वत्र पराजितः ॥

indriyaṃ vijitaṃ yena tenâiva bhuvanaṃ jitam |
yaś cêndriyaiḥ parābhūtaḥ sa sarvatra parājitaḥ ||

bahudarśane 31 (śloka), p. 262

12. क्लेशप्रहारान् संरक्षेत् क्लेशांश्च प्रहरेद्दृढम् ।
खड्गयुद्धमिवापन्नः शिक्षितेनारिणा सह ॥
तत्र खड्गं यथा भ्रष्टं गृह्णीयात् सभयस्त्वरम् ।
स्मृतिखड्गं तथा भ्रष्टं गृह्णीयान्नरकान् स्मरन् ॥

kleśaprahārān saṃrakṣet kleśāṃś ca prahared dṛḍham |
khaḍgayuddham ivâpannaḥ śikṣitenâriṇā saha ||
tatra khaḍgaṃ yathā bhraṣṭaṃ gṛhṇīyāt sabhayas tvaram |
smṛtikhaḍgaṃ tathā bhraṣṭaṃ gṛhṇīyān narakān smaran ||

śāntidevasya *bodhicaryâvatāre* 7.68-69 (śloka), p. 280

13. अर्था गृहे निवर्तन्ते श्मशाने मित्रबान्धवाः ।
सुकृतं दुष्कृतं चैव गच्छन्तमनुगच्छति ॥

arthā gṛhe nivartante śmaśāne mitrabāndhavāḥ |
sukṛtaṃ duṣkṛtaṃ câiva gacchantam anugacchati ||

kaliṅgarājasya *sûktiratnahāre* 34.2 (śloka), p. 284

14. पूर्वजन्मकृतं कर्म तद्दैवमिति कथ्यते ।
तस्मात् पुरुषकारेण यत्नं कुर्यादतन्द्रितः ॥

pūrvajanmakṛtaṃ karma tad daivam iti kathyate |
tasmāt puruṣakāreṇa yatnaṃ kuryād atandritaḥ ||

nārāyaṇasya *hitôpadeśe* 0.31 (śloka), p. 284

15. धर्मं समासतो ऽहिंसां वर्णयन्ति तथागताः ।
शून्यतामेव निर्वाणं केवलं तदिहोभयम् ॥

dharmaṃ samāsato 'hiṃsāṃ varṇayanti tathâgatāḥ |
śūnyatām eva nirvāṇaṃ kevalaṃ tad ihôbhayam ||

āryadevasya *catuḥśatake* 12.23 (śloka), p. 285

16. यो जानीयादहं बाल इति बालः स पण्डितः ।
बालः पण्डितमानी तु बाल एव निरुच्यते ॥

yo jānīyād ahaṃ bāla iti bālaḥ sa paṇḍitaḥ |
bālaḥ paṇḍitamānī tu bāla eva nirucyate ||

udānavarge 25.22 (śloka), p. 285

17. मनःपूर्वङ्गमा धर्मा मनःश्रेष्ठा मनोजवाः ।
मनसा चेत् प्रदुष्टेन भाषते वा करोति वा ।
ततस्तं दुःखमन्वेति चक्रं वा वहतः पदम् ॥
मनःपूर्वङ्गमा धर्मा मनःश्रेष्ठा मनोजवाः ।
मनसा चेत् प्रसन्नेन भाषते वा करोति वा ।
ततस्तं सुखमन्वेति च्छाया वा ह्यनुगामिनी ॥

manaḥpūrvaṅgamā dharmā manaḥśreṣṭhā manojavāḥ |
manasā cet praduṣṭena bhāṣate vā karoti vā |
tatas taṃ duḥkham anveti cakraṃ vā vahataḥ padam ||
manaḥpūrvaṅgamā dharmā manaḥśreṣṭhā manojavāḥ |
manasā cet prasannena bhāṣate vā karoti vā |
tatas taṃ sukham anveti cchāyā vā hy anugāminī ||

udānavarge 31.23-24 (śloka), p. 304

18. विनाशयति दुर्दृष्टा शून्यता मन्दमेधसम् ।
सर्पो यथा दुर्गृहीतो विद्या वा दुष्प्रसाधिता ॥

vināśayati durdṛṣṭā śūnyatā mandamedhasam |
sarpo yathā durgṛhīto vidyā vā duṣprasādhitā ||

nāgârjunasya *madhyamake* 24.11 (śloka), p. 309

19. यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरम् ।
तथा पूर्वकृतं कर्म कर्तारमनुगच्छति ॥

yathā dhenusahasreṣu vatso vindati mātaram |
tathā pūrvakṛtaṃ karma kartāram anugacchati ||

mahābhārate 12.174.16 (śloka), p. 310

20. सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितम् ॥

sarve kṣayântā nicayāḥ patanântāḥ samucchrayāḥ |
saṃyogā viprayogântā maraṇântaṃ hi jīvitam ||

avadānaśatake 92.1 (śloka), p. 310

21. यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।
यत्रैतास्तु न पूज्यन्ते सर्वास्तत्राफलाः क्रियाः ॥

yatra nāryas tu pūjyante ramante tatra devatāḥ |
yatrâitās tu na pūjyante sarvās tatrâphalāḥ kriyāḥ ||

manusmṛtau 3.56 (śloka), p. 311

22. देवेन प्रथमं जितो ऽसि शशभृल्लेखाभृतानन्तरं
बुद्धेनोद्धतबुद्धिना स्मर ततः कान्तेन पान्थेन मे ।
त्यक्त्वा तान् बत हंसि मामतिकृशां बालामनाथां स्त्रियं
धिक् त्वां धिक् तव पौरुषं धिगुदयं धिक् कार्मुकं धिक् शरान् ॥

devena prathamaṃ jito ’si śaśabhṛllekhābhṛtânantaraṃ
buddhenôddhatabuddhinā smara tataḥ kāntena pānthena me |
tyaktvā tān bata haṃsi mām atikṛśāṃ bālām anāthāṃ striyaṃ
dhik tvāṃ dhik tava pauruṣaṃ dhig udayaṃ dhik kārmukaṃ dhik śarān ||

śrīdharadāsasya *saduktikarnâmṛte* 987 (śārdūlavikrīḍita), p. 331

23. फेनपिण्डोपमं रूपं वेदना बुद्बुदोपमा ।
मरीचिसदृशी संज्ञा संस्काराः कदलीनिभाः ।
मायोपमं च विज्ञानमुक्तमादित्यबन्धुना ॥

phenapiṇḍôpamaṃ rūpaṃ vedanā budbudôpamā |
marīcisadṛśī saṃjñā saṃskārāḥ kadalīnibhāḥ |
māyôpamaṃ ca vijñānam uktam ādityabandhunā ||

candrakīrteḥ *prasannapadāyām* (śloka), p. 338

24. सर्वाशुचिनिधानस्य कृतघ्नस्य विनाशिनः ।
शरीरकस्यापि कृते मूढाः पापानि कुर्वते ॥

sarvâśucinidhānasya kṛtaghnasya vināśinaḥ |
śarīrakasyâpi kṛte mūḍhāḥ pāpāni kurvate ||

harṣasya *nāgânande* 4.7 (śloka), p. 339

25. क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः
क्षणं वित्तैर्हीनः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।
जराजीर्णैरङ्गैर्नट इव वलीमण्डिततनुर्
नरः संसाराङ्के विशति यमधानीजवनिकाम् ॥

kṣaṇaṃ bālo bhūtvā kṣaṇam api yuvā kāmarasikaḥ
kṣaṇaṃ vittair hīnaḥ kṣaṇam api ca saṃpūrṇavibhavaḥ |
jarājīrṇair aṅgair naṭa iva valīmaṇḍitatanur
naraḥ saṃsārâṅke viśati yamadhānījavanikām ||

bhartṛharer *vairāgyaśatake* 50 (śikhariṇī), p. 360

26. श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥

śrūyatāṃ dharmasarvasvaṃ śrutvā câivâvadhāryatām |
ātmanaḥ pratikūlāni pareṣāṃ na samācaret ||

viṣṇuśarmanaḥ *pañcatantre* 3.104 (śloka), p. 363

27. गच्छन् पिपीलको याति योजनानां शतान्यपि ।
अगच्छन् वैनतेयो ऽपि पदमेकं न गच्छति ॥

gacchan pipīlako yāti yojanānāṃ śatāny api |
agacchan vainateyo ’pi padam ekaṃ na gacchati ||

vallabhadevasya *subhāṣitâvalyām* 2686 (śloka), p. 363

28. ते ऽप्यासन् दंशमशका मक्षिकाः कृमयस्तथा ।
यैरुत्साहवशात् प्राप्ता दुरापा बोधिरुत्तमा ॥

te ’py āsan daṃśamaśakā makṣikāḥ kṛmayas tathā |
yair utsāhavaśāt prāptā durāpā bodhir uttamā ||

śāntidevasya *bodhicaryâvatāre* 7.18 (śloka), p. 364

29. कामक्रोधौ द्वयमपि पदं प्रत्यनीकं वशित्वे
हत्वानङ्गं किमिव हि रुषा साधितं त्र्यम्बकेण ।
यस्तु क्षान्त्या शमयति शतं मन्मथाद्यानरातीन्
कल्याणं वो दिशतु स मुनिग्रामणीरर्कबन्धुः ॥

kāmakrodhau dvayam api padaṃ pratyanīkaṃ vaśitve
hatvânaṅgaṃ kim iva hi ruṣā sādhitaṃ tryambakeṇa |
yas tu kṣāntyā śamayati śataṃ manmathâdyān arātīn
kalyāṇaṃ vo diśatu sa munigrāmaṇīr arkabandhuḥ ||

vidyâkarasya *subhāṣitaratnakośe* 1.3 (mandâkrāntā), p. 384

30. चित्तं यस्य स्फटिकविमलं नैव गृह्णाति रागं
कारुण्यार्द्रे मनसि निखिलाः शोषिता येन दोषाः ।
अक्रोधेन स्वयमभिहतो येन संसारशत्रुः
सर्वज्ञो ऽसौ भवतु भवतां श्रेयसे निश्चलाय ॥

cittaṃ yasya sphaṭikavimalaṃ nâiva gṛhṇāti rāgaṃ
kāruṇyârdre manasi nikhilāḥ śoṣitā yena doṣāḥ |
akrodhena svayam abhihato yena saṃsāraśatruḥ
sarvajño ’sau bhavatu bhavatāṃ śreyase niścalāya ||

kṣemêndrasya *bodhisattvâvadānakalpalatāyām* 1.1 (mandâkrāntā), p. 389

31. सम्पत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलम् ।
आपत्सु च महाशैलशिलासंघातकर्कशम् ॥

sampatsu mahatāṃ cittaṃ bhavaty utpalakomalam |
āpatsu ca mahāśailaśilāsaṃghātakarkaśam ||

bhartṛharer *nītiśatake* 66 (śloka), p. 390

32. श्वःकार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्णे चापराह्णिकम् ।
न हि प्रतीक्षते मृत्युः कृतं वास्य न वा कृतम् ॥

śvaḥkāryam adya kurvīta pūrvâhṇe câparâhṇikam |
na hi pratīkṣate mṛtyuḥ kṛtaṃ vâsya na vā kṛtam ||

mahābhārate 12.169.14 (śloka), p. 391

33. कृताकृतापरीक्षो ऽयं मृत्युर्विश्रम्भघातकः ।
स्वस्थास्वस्थैरविश्वास्य आकस्मिकमहाशनिः ॥

kṛtâkṛtâparīkṣo ’yaṃ mṛtyur viśrambhaghātakaḥ |
svasthâsvasthair aviśvāsya ākasmikamahāśaniḥ ||

śāntidevasya *bodhicaryâvatāre* 2.34 (śloka), p. 391

34. निर्दुर्जनान्यनुपभुक्तसरित्तरूणि
नानाविहंगविरुतानि मृगाकुलानि ।
वैडूर्यकुट्टिममनोहरशाद्वलानि
क्रीडावनाधिकसुखानि तपोवनानि ॥

nirdurjanāny anupabhuktasarittarūṇi
nānāvihaṃgavirutāni mṛgâkulāni |
vaiḍūryakuṭṭimamanoharaśādvalāni
krīḍāvanâdhikasukhāni tapovanāni ||

āryaśūrasya *jātakamālāyām* 9.33 (vasantatilakā), p. 410

35. निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुवन्तु
लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम्।
अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा
न्याय्यात् पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥

nindantu nītinipuṇā yadi vā stuvantu
lakṣmīḥ samāviśatu gacchatu vā yathêṣṭam |
adyâiva vā maraṇam astu yugântare vā
nyāyyāt pathaḥ pravicalanti padaṃ na dhīrāḥ ||

bhartṛharer *nītiśatake* 84 (vasantatilakā), p. 415

36. वयमिह परितुष्टा वल्कलैस्त्वं दुकूलैः
सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः।
स तु भवति दरिद्रो यस्य तृष्णा विशाला
मनसि च परितुष्टे को ऽर्थवान् को दरिद्रः ॥

vayam iha parituṣṭā valkalais tvaṃ dukūlaiḥ
sama iha paritoṣo nirviśeṣo viśeṣaḥ |
sa tu bhavati daridro yasya tṛṣṇā viśālā
manasi ca parituṣṭe ko ’rthavān ko daridraḥ ||

bhartṛharer *vairāgyaśatake* 53 (mālinī), p. 431

37. गते ऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः।
यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा सान्यजन्मनि ॥

gate ’pi vayasi grāhyā vidyā sarvâtmanā budhaiḥ |
yady api syān na phaladā sulabhā sânyajanmani ||

śārṅgadharapaddhatau 76.6 (śloka), p. 434

38. पुस्तकस्था च या विद्या परहस्ते च यद्धनम्।
कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद्धनम् ॥

pustakasthā ca yā vidyā parahaste ca yad dhanam |
kāryakāle samutpanne na sā vidyā na tad dhanam ||

cāṇakyanītau 678 (śloka), p. 435

39. वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।
लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति ॥

vajrād api kaṭhorāṇi mṛdūni kusumād api |
lokôttarāṇāṃ cetāṃsi ko hi vijñātum arhati ||

bhavabhūter *uttararāmacarite* 2.7 (śloka), p. 436

40. अन्धीकरोमि भुवनं बधिरीकरोमि
धीरं सचेतनमचेतनतां नयामि ।
कृत्यं न पश्यति न येन हितं शृणोति
धीमानधीतमपि न प्रतिसंदधाति ॥

andhīkaromi bhuvanaṃ badhirīkaromi
dhīraṃ sacetanam acetanatāṃ nayāmi |
kṛtyaṃ na paśyati na yena hitaṃ śṛṇoti
dhīmān adhītam api na pratisaṃdadhāti ||

kṛṣṇamiśrasya *prabodhacandrôdaye* 2.29 (vasantatilakā), p. 450

41. आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कुर्वाणो नावसीदति ॥

ālasyaṃ hi manuṣyāṇāṃ śarīrastho mahān ripuḥ |
nâsty udyamasamo bandhuḥ kurvāṇo nâvasīdati ||

bhartṛharer *nītiśatake* 86 (śloka), p. 454

42. मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।
युगे युगे व्यतीतानि कस्य ते कस्य वा वयम् ॥

mātāpitṛsahasrāṇi putradāraśatāni ca |
yuge yuge vyatītāni kasya te kasya vā vayam ||

vallabhadevasya *subhāṣitâvalyām* 3288 (śloka), p. 454

43. हीनः प्रार्थयते स्वसंततिगतं यैस्तैरुपायैः सुखं
मध्यो दुःखनिवृत्तिमेव न सुखं दुःखास्पदं तद्यतः ।
श्रेष्ठः प्रार्थयते स्वसंततिगतैर्दुःखैः परेषां सुखं
दुःखात्यन्तनिवृत्तिमेव च यतस्तद्दुःखदुःख्येव सः ॥

hīnaḥ prārthayate svasaṃtatigataṃ yais tair upāyaiḥ sukhaṃ
madhyo duḥkhanivṛttim eva na sukhaṃ duḥkhâspadaṃ tad yataḥ |
śreṣṭhaḥ prārthayate svasaṃtatigatair duḥkhaiḥ pareṣāṃ sukhaṃ
duḥkhâtyantanivṛttim eva ca yatas tadduḥkhaduḥkhy eva saḥ ||

vasubandhor *abhidharmakośabhāṣye* (śārdūlavikrīḍita), p. 473

44. ये केचिद्दुःखिता लोके सर्वे ते स्वसुखेच्छया ।
ये केचित् सुखिता लोके सर्वे ते ऽन्यसुखेच्छया ॥

ye kecid duḥkhitā loke sarve te svasukhêcchayā |
ye kecit sukhitā loke sarve te ’nyasukhêcchayā ||

śāntidevasya *bodhicaryâvatāre* 8.129 (śloka), p. 478

45. प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
प्रारभ्य विघ्नविहता विरमन्ति मध्याः ।
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः
प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥

prārabhyate na khalu vighnabhayena nīcaiḥ
prārabhya vighnavihatā viramanti madhyāḥ |
vighnaiḥ punaḥ punar api pratihanyamānāḥ
prārabdham uttamajanā na parityajanti ||

bhartṛharer *nītiśatake* 27 (vasantatilakā), p. 478

46. वलीभिर्मुखमाक्रान्तं पलितेनाङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥

valībhir mukham ākrāntaṃ palitenâṅkitaṃ śiraḥ |
gātrāṇi śithilāyante tṛṣṇâikā taruṇāyate ||

bhartṛharer *vairāgyaśatake* 8 (śloka), p. 499

47. धन्यैः शशाङ्ककरचन्दनशीतलेषु
रम्येषु हर्म्यविपुलेषु शिलातलेषु ।
निःशब्दसौम्यवनमारुतवीज्यमानैश्
चंक्रम्यते परहिताय विचिन्त्यते च ॥

dhanyaiḥ śaśâṅkakaracandanaśītaleṣu
ramyeṣu harmyavipuleṣu śilātaleṣu |
niḥśabdasaumyavanamārutavījyamānaiś
caṃkramyate parahitāya vicintyate ca ||

śāntidevasya *bodhicaryâvatāre* 8.86 (vasantatilakā), p. 519

48. एतत् कवीन्द्रमुखचन्द्रमसः कदाचित्
काव्याभिधानममृतं यदि नागलिष्यत् ।
संसारिणां विविधदुःखसहस्रभाजां
चेतोविनोदसदनं किमिहाभविष्यत् ॥

etat kavîndramukhacandramasaḥ kadācit
kāvyâbhidhānam amṛtaṃ yadi nâgaliṣyat |
saṃsāriṇāṃ vividhaduḥkhasahasrabhājāṃ
cetovinodasadanaṃ kim ihâbhaviṣyat ||

śrīdharadāsasya *saduktikarṇâmṛte* 2158 (vasantatilakā), p. 544

49. इत्येषा व्युपशान्तये न रतये मोक्षार्थगर्भा कृतिः
श्रोतॄणां ग्रहणार्थमन्यमनसां काव्योपचारात् कृता ।
यन्मोक्षात् कृतमन्यदत्र हि मया तत् काव्यधर्मात् कृतं
पातुं तिक्तमिवौषधं मधुयुतं हृद्यं कथं स्यादिति ॥

ity eṣā vyupaśāntaye na rataye mokṣârthagarbhā kṛtiḥ
śrotṝṇāṃ grahaṇârtham anyamanasāṃ kāvyôpacārāt kṛtā |
yan mokṣāt kṛtam anyad atra hi mayā tat kāvyadharmāt kṛtaṃ
pātuṃ tiktam ivâuṣadhaṃ madhuyutaṃ hṛdyaṃ kathaṃ syād iti ||

aśvaghoṣasya *saundaranande* 18.63 (śārdūlavikrīḍita), p. 546

50. असौ रसौचित्यगुणोज्ज्वलो ऽपि
गुम्फो न काव्यव्यपदेशयोग्यः ।
धत्ते खलस्यापि न दुर्विषह्य-
द्वेषग्रहोत्सारणमन्त्रतां यः ॥

asau rasâucityaguṇôjjvalo 'pi
gumpho na kāvyavyapadeśayogyaḥ |
dhatte khalasyâpi na durviṣahya-
dveṣagrahôtsāraṇamantratāṃ yaḥ ||

bhagadattajalhaṇasya *sûktimuktâvalyām* 4.11 (upajāti), p. 547

51. चला विभूतिः क्षणभङ्गि यौवनं
कृतान्तदन्तान्तरवर्ति जीवितम् ।
तथाप्यवज्ञा परलोकसाधनेष्व्
अहो नृणां विस्मयकारि चेष्टितम् ॥

calā vibhūtiḥ kṣaṇabhaṅgi yauvanaṃ
kṛtântadantântaravarti jīvitam |
tathâpy avajñā paralokasādhaneṣv
aho nṛṇāṃ vismayakāri ceṣṭitam ||

vallabhadevasya *subhāṣitâvalyām* 3315 (upendravajrā), p. 558

52. यदालोकं कुर्वन् भ्रमति रविरश्रान्ततुरगः
सदा लोकं धत्ते यदगणितभारा वसुमती ।
न स स्वार्थः कश्चित् प्रकृतिरियमेषैव महतां
यदेते लोकानां हितसुखरसैकान्तरसिकाः ॥

yad ālokaṃ kurvan bhramati ravir aśrāntaturagaḥ
sadā lokaṃ dhatte yad agaṇitabhārā vasumatī |
na sa svârthaḥ kaścit prakṛtir iyam eṣâiva mahatāṃ
yad ete lokānāṃ hitasukharasaikântarasikāḥ ||

candragominaḥ *śiṣyalekhe* 101 (śikhariṇī), p. 559

53. ऋज्वी स्थिरा सुवृत्ता पाणिग्रहणोज्ज्वला सुवंशोत्था ।
संधारयति पतन्तं सम्प्रति गृहिणीव यष्टिर्माम् ॥

ṛjvī sthirā suvṛttā pāṇigrahaṇôjjvalā suvaṃśôtthā |
saṃdhārayati patantaṃ samprati gṛhiṇîva yaṣṭir mām ||

vallabhadevasya *subhāṣitâvalyām* 3311 (āryā), p. 560